

Magyar Helsinki Bizottság

MAGYAR HELSINKI BIZOTTSÁG

1074 Budapest, Dohány utca 20. II/9.

1242 Budapest, Pf. 317.

Tel/fax: + 36 1 321 4323, 321 4141, 321 4327

helsinki@helsinki.hu

www.helsinki.hu

Alapvető Jogok Biztosának Hivatala

R70 Irodaház

1074 Budapest, Rákóczi út 70-72.

Tisztelt Dr. Kozma Ákos!

Alulírott dr. Kádár András Kristóf, a Magyar Helsinki Bizottság társelnöke kérem Biztos Urat, hogy az Alaptörvény 24. cikk (2) bekezdés e) pontja, az alapvető jogok biztosáról szóló 2011. évi CXI. törvény (a továbbiakban: Ajbt.) 2. § (3) bekezdés és 34. §-a, valamint az Alkotmánybíróságról szóló 2011. évi CLI. törvény (a továbbiakban: Abtv.) 24. § (2) bekezdése alapján

indítványozza az Alkotmánybíróságnál az anyakönyvi eljárásról szóló 2010. évi I. törvény (a továbbiakban: At.) 3. § x) pontjának, 69/B. § (1) bekezdés be) alpontjának és (3) bekezdésének alaptörvény-ellenessége megállapítását és megsemmisítését, továbbá

indítványozza annak megállapítását, hogy a transznemű személyek nemének és nevének jogi elismerésére irányuló eljárás lehetetlensége mulasztásban megnyilvánuló alaptörvény-ellenes helyzetet teremt, amelyet a jogalkotónak orvosolnia kell.

Indokolás

1. A jogszabályi környezet változása

A kormány 2020. március 31-én (a transznemű láthatóság napján) nyújtotta be az Országgyűlésnek a T/9934. számú törvényjavaslatot, amelyet az Országgyűlés 2020. május 19-én fogadott el (2020. évi XXX. törvény egyes közigazgatási tárgyú törvények módosításáról, valamint ingyenes vagyonjuttatásról, a továbbiakban: Módtv.)

A Módtv. 33. § szerint 2020. május 29-től az At. 3. § kiegészült az x) ponttal, amely a bevezeti a születési nem fogalmát, és azt a következőképpen határozza meg: „*az elsődleges nemi jelleg, illetve kromoszóma alapján meghatározott biológiai nem.*”

Az At. 69/B. § (1) bekezdés b) pont be) alpontja a szerint a Módtv. hatályba lépését követően a személyazonosító adatok nyilvántartása szintén a személy születési nemét tartalmazza, míg korábban ezen jogszabályhely alapján a személy nemét kellett, hogy tartalmazza.

Az At. 69/B. § (3) bekezdését akként módosította a Módtv., hogy az (1) bekezdés b) pont be) alpontjában meghatározott adat – vagyis a születési nem – nem változtatható meg. A Módtv. hatályba lépését megelőzően a (3) bekezdés arról rendelkezett, hogy nem vezethető át adatváltozásként a szülők neve adatának és ahhoz kapcsolódóan az utónevének megváltozása a gyermek személyazonosító adatainál.

A Módtv. 33. § (7) bekezdés b) pontja értelmében hatályát veszítette az At. 69/B. § (4) bekezdése, amely arról rendelkezett, hogy a nem megváltoztatásának anyakönyvbe való bejegyzését meg kell tagadni, ha az érintett személy házassága vagy bejegyzett élettársi kapcsolata fennáll.

A Módtv. 33. §-val bevezetett jogszabályváltozások tehát a fentiek szerint a gyakorlatban ellehetetlenítik a nem és név jogi elismerését, vagyis azt, hogy az anyakönyvi eljárás keretében nyilvántartott nemének, valamint ezzel összefüggésben nevének megváltoztatását kérhesse valaki.

2. A jogszabályváltozás hatása a transznemű közösségre

A **Háttér Társaság** 2015-ös, átfogó kutatásában résztvevő 166 transznemű ember több mint felét érte már hátrányos megkülönböztetés nemi identitásának kifejezése vagy szexuális irányultsága miatt. Több

Magyar Helsinki Bizottság

MAGYAR HELSINKI BIZOTTSÁG

1074 Budapest, Dohány utca 20. II/9.

1242 Budapest, Pf. 317.

Tel/fax: + 36 1 321 4323, 321 4141, 321 4327

helsinki@helsinki.hu

www.helsinki.hu

mint negyedük pedig erőszakos cselekmények áldozatává is vált már, amelyek közül a leggyakoribb a szóbeli zaklatás (93%) és az erőszakkal fenyegetés (69%). Mind a diszkriminatív, mind az erőszakos esetek leggyakoribb színterei a közterek. A kutatás szerint az erőszakos támadások transznemű áldozatai súlyosabb sérüléseket szereztek, mint a nem transznemű LMBTQ emberek. Mindemellett viszont ezen bűncselekmények látenciája igen magas: a válaszadók alig tizede mert csak segítséget kérni, aminek oka leginkább az, hogy nem bíznak a hatóságokban, valamint félnek az igazságkeresés következményeitől.¹

Az **Európai Unió Alapjogi Ügynöksége** (FRA) 2019-ben 140000 LMBTQ-személy megkérdezésével mérte fel a csoport helyzetét az Unióban. A jelentés szintén kiemeli az LMBTQ-személyekkel szembeni támadások túlnyomórészt erőszakos jellegét, és a magas látenciát. Szemben a Háttér Társaság 2015-ös eredményével, a FRA kutatása szerint Magyarországon csupán az áldozatok 5%-a fordult segítségért a hatóságokhoz.²

Az fent idézett kutatások tükrében nem férhet kétség ahhoz, hogy a transznemű személyek régóta Magyarország egyik legveszélyeztetettebb társadalmi csoportját alkotják, kiszolgáltatott helyzetüket pedig a Módtv. 33. § (a továbbiakban: 33-as cikk) - és az ahhoz kapcsolódó kormánypárti kommunikáció³ – csak tovább növelte.

A **Magyar Pszichológiai Társaság LMBTQ Szekciójának** állásfoglalása szerint a 33-as cikk „*nélkülöz mindennemű neonatológiai és fejlődéslélektani alapot, így különösen veszélyesnek tartjuk, hogy látszatra pusztán ideológiai indíttatásból törekszik egy amúgy is rendkívül sérülékeny, kirekesztett társadalmi csoport emberi méltóságához, önrendelkezéséhez való jogának ellehetetlenítésére.*” A transznemű emberekkel is rendszeresen együtt dolgozó pszichológusok szakmai álláspontja szerint „*azzal, hogy ellehetetlenítik a nem jogi megváltoztatását, tulajdonképpen arra kényszerítik a nemi helyreállítást kereső transznemű és interszex embereket, hogy folyamatos diszkriminációban éljenek. (...) Mindennemű hátrányos megkülönböztetésnek súlyos negatív következményei lehetnek az egyén, illetve az adott közösség mentális egészségére, életére. Ez hatványozottan igaz akkor, amikor törvényi szinten vannak meg olyan jogokat, amelyek elengedhetetlenek embertársaink boldogulásához.*”⁴

A **CNN** által megszólaltatott magyar transzneműek beszámolóit messzemenőig alátámasztják az MPT LMBTQ Szekciójának megállapításait. A cikkben szereplő egyik transznemű férfi elmondása szerint húszéves kora előtt négyszer kísérelt meg öngyilkosságot az életét jellemző bizonytalanság és elfojtás miatt.⁵ Mindez pedig még azelőtt, hogy hatálya lépett volna a 33-as cikk.

A transznemű emberek mindennapi, megélt valósága a diszkrimináció⁶ és a méltóságukat sértő „*kényszerített előbújások*”⁷ sorozata egészen addig, ameddig nem kaphatnak a valós nemüknek megfelelő személyazonosító okmányokat, melyek az ehhez kötődő nevet is tükrözik.

¹ Háttér Társaság: A transznemű emberek társadalmi kirekesztettsége Magyarországon <https://www.ilga-europe.org/sites/default/files/Attachments/hatter-lmbtkut2010-transz.pdf>

² FRA – A long way to LGBTI equality https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/fra-2020-lgbti-equality-1_en.pdf

³ 444.hu – „Az, hogy az érintettek hogy látják, teljesen közömbös” – mondta a KDNP-s bizottsági elnök, amikor Szél Bernadett a nemváltást tiltó törvény miatt tiltakozók véleményét olvasta fel <https://444.hu/2020/04/14/az-hogy-az-erintettek-hogy-latjak-tejlesen-kozombos-mondta-a-kdnp-s-bizottsagi-elnok-amikor-szel-bernadett-a-nemvaltast-tilto-torveny-miatt-tiltakozok-velemenyet-olvasta-fel>

24.hu – Rétvári a náci és a kommunista diktatúrához hasonlította az LMBTQ-mozgalmat <https://24.hu/belfold/2020/08/26/retvari-naci-kommunista-diktatura-lmbtg/>

⁴ Magyar Pszichológiai Társaság LMBTQ Szekciójának állásfoglalása az anyakönyvi eljárásról szóló 2010. évi I. törvény módosítása kapcsán <http://mpt.hu/wp-content/uploads/2020/04/Anyako%CC%88nyvi-tv-nyilatkozat.pdf>

⁵ CNN – ‘Living in fear’ Hungary’s new ban throws its transgender community into limbo <https://edition.cnn.com/interactive/2020/06/world/hungary-transgender-portraits-cnnphotos/>

⁶ Háttér Társaság: A kirekesztés arcai <http://hatter.hu/sites/default/files/dokumentum/kiadvany/kirekesztesarcai.pdf>

⁷ Humen online – Ördög Ivett – „Ez a disszonancia, ha nincs kezelve, súlyos lelki problémákhoz tud vezetni” <https://humenonline.hu/ordog-ivett-ez-a-disszonancia-ha-nincs-kezelve-sulyos-lelki-problemakhoz-tud-vezetni/>

Magyar Helsinki Bizottság

MAGYAR HELSINKI BIZOTTSÁG

1074 Budapest, Dohány utca 20. II/9.

1242 Budapest, Pf. 317.

Tel/fax: + 36 1 321 4323, 321 4141, 321 4327

helsinki@helsinki.hu

www.helsinki.hu

Ma Magyarországon a legkonzervatívabb becslések szerint is több ezer transznemű ember él.⁸ Közülük azonban többen arra kényszerülhetnek a 33-as cikk hatására, hogy elhagyják hazánkat,⁹ mert méltósággal élni itt tovább nem tudnak. A 33-as cikk az interszex embereket is súlyosan és hátrányosan érinti, hiszen tőlük is elveszi annak lehetőségét, hogy korrigálják nyilvántartott nemüket és nevüket.

A **Magyar Helsinki Bizottság** álláspontja szerint a fentiek alapján nem férhet kétség ahhoz, hogy az alapvető jogok biztosának vizsgálatot kell indítania, és indítványoznia kell a 33-as cikk megsemmisítését az Alkotmánybíróságtól, továbbá annak kimondását, hogy az Országgyűlésnek törvényt kell alkotnia a transznemű személyek nemének és nevének jogi elismeréséről, hogy orvosolja a mulasztásban megnyilvánuló alaptörvény-ellenes helyzetet. A Magyar Helsinki Bizottságon túl több mint 105 000 ember is kéri ezt, akiknek petícióját az **Amnesty International** és a **Háttér Társaság** juttatta el Biztos Úrhoz.¹⁰ A civil szervezetek és egy magyar nagyvárosnyi ember mellett erre kéri a Biztos Urat az Európa Tanács emberi jogi biztosa, az International Lesbian, Gay, Bisexual, Trans and Intersex Association (ILGA) Europe, az Európai Parlament Frakcióközi LGBTI Csoportja, az ENSZ emberi jogi főbiztosa és a Transgender Europe (TGEU) is.¹¹

Mivel a transznemű és az interszex közösségek jelenleg kiemelten veszélyeztetett társadalmi csoportot képeznek Magyarországon, az Abjt. 1. § (2) bekezdés d) pontjában foglalt védelmi kötelezettség is egyértelműen arra mutat, hogy Biztos Úrnak fel kell lépnie a magyarországi transznemű és interszex közösség védelme érdekében. Ehhez pedig mind a magyar, mind pedig a nemzetközi jog bőséges alapot nyújt.

3. A nem és név elismeréséhez való jog, mint alapjog

A 33-as cikkel kapcsolatban egy országgyűlési képviselő írásbeli kérdésére Biztos Úr válaszában az alábbiakat írta:

„Alapjogi álláspontom kialakításához támaszkodni fogok az Alkotmánybíróság döntéseire, illetve az Emberi Jogok Európai Bíróságának (a továbbiakban: EJEB) esetjogára is. Az alkotmánybírósági és EJEB döntések ugyanakkor egyes konkrét kérdések elbírálása során születtek, végső álláspontomat ezért a Módtv. által beiktatott új anyakönyvezési szabályok autonóm alapjogi szempontú értékelése alapján fogom kialakítani.”¹²

Az alapvető jogok biztosa a 883/2016. sz. ügyben készült átfogó jelentésében – amely a transznemű személyek magyarországi helyzetével foglalkozott részletesen – rámutatott: *„egy adott társadalmi probléma mögött álló összefüggésrendszer feltárása során autonóm, objektív módon, kizárólag alapjogi érvek felsorakoztatásával és összevetésével tesz eleget az Alaptörvényben kapott mandátumának. Álláspontom szerint az ombudsman akkor jár el helyesen, ha következetesen, zsinórmértékként támaszkodik az Alkotmánybíróság alapvető jogállami garanciákkal és az alapjogok tartalmával kapcsolatos elvi megállapításaira, valamint az egyes alapjogi tesztekre.”*

Az alábbiakból álláspontunk szerint egyértelműen következik, hogy az Alkotmánybíróság és az EJEB egyaránt – összhangban az alapvető jogok biztosának fent idézett jelentésében hivatkozott

⁸ Népszava – Nem dönthetnek a nemükről https://nepszava.hu/3079860_nem-donthetnek-a-nemukrol

⁹ PinkNews – Under the cover of a deadly pandemic, Hungary's Viktor Orbán is legally erasing trans people. It's driving them to suicide <https://www.pinknews.co.uk/2020/04/24/hungary-viktor-orban-trans-law-transphobia-coronavirus-gender-sex-ivett-ordog-adel-onodi/>

¹⁰ Amnesty International – Már több mint 100 ezren kérik Kozma Ákost, hogy végezze a munkáját <https://www.amnesty.hu/mar-tobb-mint-100-ezren-kerik-kozma-akost-hogy-vegezze-a-munkajat/>

¹¹ Budapest Pride: Elfogadták a transzneműeket ellehetetlenítő törvényjavaslatot <https://budapestpride.hu/hirek/elfogadtak-a-transznemueket-ellehetetlenito-torvenyjavaslatot>

¹² Az alapvető jogok biztosának válasza írásbeli kérdésre, K/10857. <https://www.parlament.hu/irom41/10857/10857-0001.pdf?fbclid=IwAR3Pa9qCTEX35jCvtj3L4q1v-ZULGpoZ2uQx8MATX712yifEVDzcT5DMI7c>

Magyar Helsinki Bizottság

MAGYAR HELSINKI BIZOTTSÁG

1074 Budapest, Dohány utca 20. II/9.

1242 Budapest, Pf. 317.

Tel/fax: + 36 1 321 4323, 321 4141, 321 4327

helsinki@helsinki.hu

www.helsinki.hu

jogértelmezéssel, *zsinórmértékként*, messze túlmutatva az egyes konkrét ügyeken – **evidenciaként kezeli**, hogy a nem és név jogi elismerése egymással szorosan összefüggő **alapjog**.

Az EJEB a **B. kontra Franciaország** ügyben (13343/87. sz. kérelem, ítélet: 1992. március 25.) megállapította az Emberi Jogok Európai Egyezménye (a továbbiakban: Egyezmény, EJEE) 8. cikkének (a magánélethez való jog) sérelmét, amiért a panaszos nemének jogi elismerését a francia hatóságok megtagadták. Kiemelendő, hogy a B.-ügy és a 33-as cikk hatálybalépést megelőző magyarországi gyakorlat között számos hasonlóság van: a nem egységes, de javarészt a nem jogi elismerésének szükségességét támogató hazai bírói gyakorlat; a francia személyazonosító okmányokon kötelezően megjelenítendő (regisztrált) nem, amely ellentétes lehet a személyek identitása szerinti nemével; valamint a francia nyilvántartás dinamikus jellege, amely lehetővé teszi a nyilvántartott adatok módosítását. Feltűnően hasonló a francia állam érvelése is (ítélet 50. bekezdés) ahhoz, amelyet a kormány egyik tagja küldött az Európai Parlament képviselőinek,¹³ miszerint a nem jogi elismerésének megtagadása önmagában nem érinti a személy alapjogait, identitását ugyanis a mindennapokban a jogi elismerés nélkül is szabadon megélheti, ebben az állam őt nem korlátozza.

Az EJEB ezen ítéletét az AB is idézte a mérföldkőnek számító **58/2001. (XII. 7.) AB határozatban** (a továbbiakban: névjogi határozat):

„A [strasbourgi] Bíróság gyakorlata szerint ugyanakkor a névváltoztatáshoz való jog a transzszexuálisok esetében elvezethet odáig, hogy követelhessék az anyakönyvben feltüntetett nevük megváltoztatását, és őket át is kell anyakönyvezni, és pedig nemcsak a nemük, de a nevük változása miatt is. Az állam tehát köteles nemük megváltoztatását – a névváltoztatással együtt – tudomásul venni. (Eur.Court HUR, B v. France, judgement of 25 March 1992, Series, A no. 232-C.)”

A névjogi határozatban továbbá az AB elvi éllel fektette le, hogy a *„saját név a személy identitásának egyik – mégpedig alapvető – meghatározója, amely (...) individualitásának, egyedi, helyettesíthetetlen voltának is egyik kifejezője. A saját névhez való jog tehát az önazonossághoz való jog alapvető eleme, így olyan alapvető jog, amely a születéssel keletkezik, és az állam által elvonhatatlan és – lényeges tartalmát tekintve – korlátozhatatlan. (...) Minden egyes ember sérthetetlen és elidegeníthetetlen alapvető jogáról van itt szó valójában, amelynek tiszteletben tartása és védelme az államnak az Alkotmányból folyó kötelessége is. (...) Ennek az alapvető jognak a lényeges tartalmát is sérthetlensége és elidegeníthetetlen volta adja, amely lényeges tartalom törvényben sem korlátozható. (...) Ebből következően a saját névhez és annak viseléséhez való jog korlátozhatatlan alapvető jog.”*

A név az AB szerint szorosan összefügg az emberi méltósággal, hiszen az ember lényének legbelsőbb magját jeleníti meg, központi szerepe van az identitás külső és belső formálásában, képviselőtében. Hasonlóan az emberi méltósághoz való joghoz, az identitást képző névhez való jog önmagában állva korlátozhatatlan, egyes részjogosultságai – mint a név megváltoztatása – azonban már nem azok. Itt azonban az alapvető jogok korlátozásának alkotmányos tesztje az, amely meghatározó. Fontos rámutatni továbbá, hogy az AB egy konkrét jog alapjogi jellegének megállapításánál is kiemelte: *„alapvető joggá válik a nemüket megváltoztató transzszexuálisok esetében a névváltoztatáshoz való jog.”*

A névjogi határozat után alig több mint fél évvel hozta meg az EJEB nagykamara ítéletét a **Christine Goodwin kontra Egyesült Királyság** ügyben (28957/95. sz. kérelem, ítélet: 2002. július 11.), amelyben a Bíróság – megfordítva korábbi joggyakorlatát – megalapozta a transzneműek alapjogaival kapcsolatos, azóta is töretlen jogértelmezését. A Bíróság szerint sértette az Egyezmény 8. cikkét, vagyis a magánélethez való jogot, hogy a panaszos nem kaphatott nem helyreállító műtete után új biztosítási számot („national

¹³ Gulyás Gergely levele az Európai Parlament képviselőinek https://twitter.com/sandor_ronai/status/1255804819006279680?ref_src=twsrc%5Etfw%7Ctwcamp%5Etweetembed%7Ctwtterm%5E1255804819006279680%7Ctwgr%5Eshare_3&ref_url=https%3A%2F%2Findex.hu%2Fkulfold%2Feurológus%2F2020%2F05%2F06%2Fgulyas-gergely-valasz-ep-nemvaltoztat-as-transznemuek-salatorveny%2F

Magyar Helsinki Bizottság

MAGYAR HELSINKI BIZOTTSÁG

1074 Budapest, Dohány utca 20. II/9.

1242 Budapest, Pf. 317.

Tel/fax: + 36 1 321 4323, 321 4141, 321 4327

helsinki@helsinki.hu

www.helsinki.hu

insurance”), amely lehetővé tette munkáltatójának, hogy transzneműként azonosítsa őt. A Bíróság megállapította továbbá az Egyezmény 12. cikkének (házasságkötéshez való jog) sérelmét is, mivel a panaszos nem tudott férfi partnerével házasságot kötni, lévén a brit jog őt is férfiként kezelte annak ellenére, hogy nőként élte az életét (ekkor az azonos neműek házassága még nem volt legális az Egyesült Királyságban).

A Bíróság az ítélet indokolásában kiemelte: a személyek magánéletébe beavatkozó állami intézkedések jogszerűségének megítélésénél az államok tág mozgástérrel rendelkeznek. A transzneműek nevének és nemének jogi elismerése ebbe a mozgástérbe eshet, és korábbi brit ügyekben a Bíróság nem állapította meg a 8-as cikk sérelmét a brit anyakönyvi rendszer jellegére, a rendszerszintű változtatás nehézségére hivatkozva. A Goodwin-ügyben ugyanakkor a Bíróság leszögezte: tekintve, hogy az Egyezményben foglalt jogoknak valóban érvényesíthetőnek és hatékonyak kell lenniük, figyelemmel a transzneműek társadalmi helyzetének alakulására, az „Egyezmény, mint élő jog” felfogás szerint az Egyesült Királyságnak **pozitív kötelezettsége** lehetővé tenni a panaszos nemének jogi elismerését. Elismerte a Bíróság azt is, hogy nem egy brit bíróság is rámutatott már a transzneműek nehéz helyzetére ezen a téren.

A 8-as cikk sérelmének a Bíróság állandó esetjoga szerint az egyén érdekét a társadalom érdekével kell összemérni ahhoz, hogy eldönthessük, egy, az egyén magánéletét befolyásoló állami cselekvés (vagy annak hiánya) igazolható-e. E tekintetben pedig a Bíróság kiemelte: semmilyen nyomós társadalmi érv nem igazolja a kérelmező neme elismerésének megtagadását, így a mérleg nyelve egyértelműen az ő javára billent. Vagyis az Egyesült Királyságnak lehetővé kell tennie a nem jogi elismerését. Az egyéni ügyön messze túlmutató problémát az Egyesült Királyság a nem elismeréséről szóló törvénnyel orvosolta (Gender Recognition Act 2004).

A 12-es cikk kapcsán pedig arra mutatott rá a Bíróság, hogy a házasságkötéshez való jog lényege sérül azzal, hogy a brit jog alapján a kérelmező nem tud egybekelni partnerével. Tekintve, hogy a transzneműek esetén a jogi elismerés épp arra szolgál, hogy a valódi identitásuknak megfelelő neműként élhessenek minden tekintetben, nem lenne észszerű bármilyen biológiai feltételhez kötni azt a jogot, hogy ellenkező nemű személlyel házasságot kössenek. Hozzáteszük: természetesen ebből az is következik, hogy ahol a nemzeti jog engedi, ott az elismert neműkkel azonos nemű személlyel is házasságra léphetnek (mint ahogyan ez az Egyesült Királyságban 2014. óta így van). A Bíróság e gyakorlatát a magyar Alkotmánybíróság is elismerte a 154/2008. (XII. 17.) AB határozatban.

A Goodwin-ügyet követően **a Bíróság több mint 18 éve konzisztensen megállapítja a 8-as cikk sérelmét akkor, ha egy állam nem biztosít valódi és hatékony lehetőséget egy transznemű személynek neme és neve jogi elismerésére** (Izd.: Grant kontra Egyesült Királyság, 32570/03. sz. kérelem; Y.Y. kontra Törökország, 14793/08. sz. kérelem, S.V. kontra Olaszország, 55216/08. sz. kérelem, Y.T. kontra Bulgária, 41701/16. sz. kérelem, Rana kontra Magyarország, 40888/17. sz. kérelem, X. kontra Macedónia Volt Jugoszláv Köztársaság, 29683/16. sz. kérelem). Újabb esetjogában a Bíróság szerint sérti az Egyezményt, ha műtéti beavatkozástól teszik függővé a nem és név jogi elismerését (A.P., Garçon és Nicot kontra Franciaország, 79885/12., 52471/13. és 52596/13. sz. kérelmek).

A Bíróság az X. kontra Macedónia ügyben kifejtett álláspontja szerint *„az Egyezmény 8. cikkének célja az, hogy megvédje az embereket a hatóságok önkényes beavatkozásaitól, emellett azonban pozitív kötelezettségeket ró az államokra annak érdekében, hogy a 8. cikk által védett jogok hatékonyan érvényre juthassanak. Ezen cikk szerint tehát az államoknak kötelességük hozzásegíteni polgáraikat ahhoz, hogy hatékonyan élhessenek a testi és lelki integritáshoz való jogukkal. Ez a kötelezettség jelentheti bizonyos szabályozások bevezetését, ide értve egy olyan eljárást is, amely lehetővé teszi a magánélethez való jog hatékony és hozzáférhető védelmét.”*

Az Alkotmánybíróság legutóbb a **6/2018. (VI. 27.) AB határozatban** foglalkozott egy transznemű menekült ügye kapcsán a nem és név elismerésének kérdésével (a panaszos esetében az Egyezmény

Magyar Helsinki Bizottság

MAGYAR HELSINKI BIZOTTSÁG

1074 Budapest, Dohány utca 20. II/9.

1242 Budapest, Pf. 317.

Tel/fax: + 36 1 321 4323, 321 4141, 321 4327

helsinki@helsinki.hu

www.helsinki.hu

sérelmét az EJEB is megállapította a Rana kontra Magyarország ügyben). Az Alkotmánybíróság kiemelte: a nem jogi elismerése az intimszféra lényeges tartalmát, az emberi méltóság belső magját érinti. Ez pedig a 23/1990. (X. 31.) AB határozat óta eltelt 30 évben a testület állandó ítélezési gyakorlata szerint **korlátozhatatlan alapjog**.

Megerősítette az AB, hogy a névváltoztatásra vonatkozó szabályozásra (függetlenül a panaszos jogállásától, állampolgárságától és idegenrendészeti státuszától) továbbra is alapjogi kérdésként tekint, amelynek speciális este a nemváltatással összefüggő névváltoztatás, amelynek alapja az „EMBER” [Alaptörvény 1. cikk (1) bekezdés] önazonossága és az egyenlő emberi méltóság sérthetlensége. Az AB megítélése szerint *„a nem megváltoztatásával összefüggő speciális névváltoztatás, minthogy az a személy identitásának alapvető meghatározója, saját névhez való jogként a névjog korlátozhatatlan tartományába tartozik. A nemváltatásnak ugyanis járulékos velejárója a névváltoztatás, hiszen mindenki jogosult arra, hogy neve a neméhez igazodjon, sőt egyúttal kötelezettsége is, hogy a tényleges nemének megfelelő nevet jegyeztessen be a nyilvántartásokba.”*

A panaszos ügyében az AB megállapította, hogy az mulasztásban megnyilvánulóan alaptörvény-ellenes az a helyzet, hogy a nem és név jogi elismerése Magyarországon transznemű menekültek számára nem elérhető, és felhívta az Országgyűlést, hogy 2018. december 31-ig tegyen eleget jogalkotási feladatának, melyet az Országgyűlés elmulasztott.

Sulyok Tamás, az Alkotmánybíróság elnöke párhuzamos indokolásában kiemelte, hogy bár az egyéni ügy egy transznemű menekült panaszra nyomán indult, a nem és név jogi elismerésére irányuló (akkor elérhető) eljárás magyar állampolgárok esetében sem megnyugtató:

„Az Alkotmánybíróság az indítványhoz kötöttség okán nem foglalhatott állást a magyar állampolgár transzszexuális személyekre vonatkozó szabályozás alkotmányosságáról, azonban álláspontom szerint a többségi határozat indokolásának arra érdemi kihatása van. (...) Figyelembe véve az Alaptörvény I. cikk (3) bekezdésében foglalt szabályhoz kapcsolódó alkotmánybíróági gyakorlatot, szükségesnek tartom felhívni a jogalkotó figyelmét arra, hogy a magyar állampolgárok nemének megváltoztatásával összefüggő névváltoztatás jelenlegi kormányrendeleti szinten történő szabályozása felülvizsgálatra szorul. (...) Fentiek alapján, álláspontom szerint a jogalkotónak meg kellene fontolnia az egész kérdéskörnek a magyar állampolgárokra is tekintettel lévő megfelelő jogforrási szinten történő újraszabályozását, és hasonlóan a Németországban több évtizede elfogadott törvényhez (Gesetz über die Änderung der Vornamen und die Feststellung der Geschlechtszugehörigkeit in besonderen Fällen), fontolóra kellene vennie egy külön törvény elfogadását a nem jogi elismeréséről.”

4. A fentiek alkalmazása a jelenlegi helyzetre

A fentiek alapján a 33-as cikk a transznemű és interszex emberek emberi méltósághoz való jogát és az abból eredeztetett önrendelkezéshez, saját név viseléséhez való jogát, valamint a magánélethez való jogát [Alaptörvény VI. cikk (1) bekezdés] súlyosan sérti.

Az Alaptörvény II. cikke szerint: *„Az emberi méltóság sérthetetlen. Minden embernek joga van az élethez és az emberi méltósághoz, a magzat életét a fogantatástól kezdve védelem illeti meg.”*

Az EJEB és az Alkotmánybíróság esetjoga alapján a nem és a név elismerése a személyiség olyan lényeges belső magjának része, amelyet az állam semmilyen módon nem korlátozhat. Az élethez való joggal és a kínzás tilalmával együtt az emberi méltósághoz való jog tehát egy **abszolút alapjog**.

Szemben azzal, amit a Módtv.-t benyújtó kormány képviselője állít, a nem jogi elismerésének betiltása olyan mélyre ható, az identitás központi elemét napi szinten sértő helyzetet eredményez, ami nem

Magyar Helsinki Bizottság

MAGYAR HELSINKI BIZOTTSÁG

1074 Budapest, Dohány utca 20. II/9.

1242 Budapest, Pf. 317.

Tel/fax: + 36 1 321 4323, 321 4141, 321 4327

helsinki@helsinki.hu

www.helsinki.hu

összeegyeztethető az emberi méltósághoz való joggal. A 2. pontban idézett transznemű emberek beszámolóit, az ő helyzetük a magyar társadalomban, valamint a 33-as cikknek az egyénre és közösségre gyakorolt rendkívül káros pszichés hatása a Magyar Helsinki Bizottság álláspontja szerint ezt kétségtelenül alátámasztja. Azzal, hogy az állami nyilvántartás arra kényszeríti a transznemű embereket, hogy az identitásukkal ellentétes hivatalos nevet és nemet használjanak, gyakorlatilag elvonja tőlük a saját személyiségükről való szabad rendelkezés jogát.

Nem élheti meg szabadon az identitását az, akit a mindennapi élet legalapvetőbb helyzeteiben idegen emberek bármikor szabadon transzneműségének felfedezésére kényszeríthetnek személyazonosító okmányaik bemutatásával. Ezzel az „EMBER” élete kiszolgáltatott helyzetek sorozatává redukálódhat, ami fogalmilag összeegyeztethetetlen az emberi méltósághoz való korlátozhatatlan joggal.

Az Alaptörvény VI. cikk (1) bekezdése szerint: *„Mindenkinek joga van ahhoz, hogy magán- és családi életét, otthonát, kapcsolattartását és jó hírnevét tiszteletben tartsák. A véleménynyilvánítás szabadsága és a gyülekezési jog gyakorlása nem járhat mások magán- és családi életének, valamint otthonának sérelmével.”*

Bár a fentiek alapján álláspontunk szerint a 33-as cikk sérti az emberi méltósághoz való jogot (amely szükségszerűen magával vonja a magánélethez való jog sérelmét is), az alábbiak szerint önmagában véve a magánélethez való jog súlyos sérelmét is maga után vonja.

Az Alaptörvény I. cikk (3) bekezdése szerint *„[a]z alapvető jogokra és kötelezettségekre vonatkozó szabályokat törvény állapítja meg. Alapvető jog más alapvető jog érvényesülése vagy valamely alkotmányos érték védelme érdekében, a feltétlenül szükséges mértékben, az elérni kívánt céllal arányosan, az alapvető jog lényeges tartalmának tiszteletben tartásával korlátozható.”*

A Módtv.-t benyújtó kormány sem a Módtv. indoklásában, sem pedig az azóta tett és fent idézett nyilvános kommunikációban nem tudta legitim okát adni annak, miért volt – alapjogi értelemben – szükséges a 33-as cikk hatályba léptetése. Egészen egyszerűen nem lehet olyan alapvető jogot vagy alkotmányos értéket azonosítani, amelynek védelme csak a nem és név jogi elismerésének ellehetetlenítésével elérhető (vö. Christine Goodwin-ügy 93. bekezdés). Megjegyezzük, nem is a norma alkotmányosságát vitató fél feladata lenne ennek azonosítása, hanem a norma megalkotására javaslatot tett szereplőé, amely ebben az esetben a kormány.

Tekintettel pedig arra, hogy a kormány a mai napig adós maradt bármilyen, alapjogi szempontból értékelhető magyarázattal, a 33-as cikk megbukik az alapjog-korlátozás alaptörvényi tesztjén.

5. Záró rész, határozott kérelem

Egy demokratikus jogállam szükségképpen szabadságszerető és sokszínű. Elfogadja, hogy az emberi létezés változatos, és alapvetésnek veszi, hogy senki személyiségét, emberi mivoltának legbelső magját nem lehet semmilyen ideológia mentén csorbítani.

A Magyar Helsinki Bizottság meggyőződése, hogy egy demokrácia akkor lehet életerős és működő, ha védelmezi az emberi sokszínűség árnyalatait, és valós lehetőséget nyújt mindenki emberi potenciáljának kiteljesítésére. Ebből következik, hogy semmilyen alkotmányos és morális érv nem támaszthatja alá a 33-as cikk hatályban tartását.

Kérjük ezért Biztos Urat, hogy indítványozza az Alkotmánybíróságnál az anyakönyvi eljárásról szóló 2010. évi I. törvény (a továbbiakban: At.) 3. § x) pontjának, 69/B. § (1) bekezdés be) alpontjának és (3)

Magyar Helsinki Bizottság

MAGYAR HELSINKI BIZOTTSÁG

1074 Budapest, Dohány utca 20. II/9.

1242 Budapest, Pf. 317.

Tel/fax: + 36 1 321 4323, 321 4141, 321 4327

helsinki@helsinki.hu

www.helsinki.hu

bekezdésének alaptörvény-ellenessége megállapítását és megsemmisítését, továbbá indítványozza annak megállapítását, hogy a transznemű személyek nemének és nevének jogi elismerésére irányuló eljárás lehetetlensége mulasztásban megnyilvánuló alaptörvény-ellenes helyzetet teremt, amelyet a jogalkotónak orvosolnia kell.

Budapest, 2020. 09. 14.

Tisztelettel,

dr. Kádár András Kristóf
társelnök, Magyar Helsinki Bizottság